

УДК 929.6 (477.87)

Олексій Філіппов

АНТИГЕРАЛЬДИКА ЗАКАРПАТТЯ

В статтє анализується символіка городів Закарпаття с указаниєм на многочисленныє ошибки при разработкє современных гербов.

Практичного поширення антигеральдика (неграмотне створення і використання гербів та прапорів) набула в Закарпатті у період відродження місцевих знаків із історичного небуття наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. Тоді замість символіки комуністичної системи, яка втратила народну популярність через тогочасні економічні негаразди, місцеві політики за допомогою істориків почали відновлювати герби, які існували в містах і містечках Закарпаття у давні часи.

Поширенням знань про геральдику наприкінці „радянської перебудови” займалися науковці-історики Ужгородського державного університету (УжДУ) і Закарпатського краєзнавчого музею – Василь Ілько, Яків Штернберг, Павло Федака. Їхні дослідження друкувалися в регіональних газетах. Як писав у одній зі статей П. Федака: „...дискусії точаться щодо давніх символів, їх змісту, кольорового вирішення гербів, прапорів, правомірності їх вживання у тих чи інших випадках тощо. Щоб погасити пристрасті й емоції, потрібний об’єктивний історичний аналіз як документальних історичних джерел, так і матеріалів вексилології та геральдики, а також літератури з цієї тематики, яка, на жаль, майже відсутня з тієї причини, що серйозно це питання у нас ніхто не досліджував”¹.

На жаль, не дали ґрунтовних пояснень і статті професора УжДУ Я. Штернберга “Регіональні герби краю”, цикл яких у 1991 р. друкувала газета Закарпатської обласної Ради народних депутатів “Новини Закарпаття”². Правда, ці статті частково вгамували інформаційну „спрагу” вчителів та краєзнавців, хоча й залишили чимало невирішених питань в історії розвитку геральдики Закарпаття.

Появі цих статей передувало прийняття обласною радою рішення про символіку краю (історичну довідку до якого готував професор УжДУ В. Ілько), яке містило чимало помилок як геральдичного, так і юридичного характеру³.

У 1990 р. депутати Ужгорода, Мукачєва, Берегова на сесіях міських рад відновили місцеву дорадянську символіку, хоча тогочасний закон Української РСР такого права їм не давав⁴. Потім прийшла черга відновлення символіки Хуста, Тячева, Сваляви та інших районних центрів Закарпаття.

Слід відмітити, що історики-науковці УжДУ в 90-х рр. майже не досліджували історію територіальної геральдики Закарпаття, оскільки жоден не спеціалізувався на геральдиці. Тому не випадково, що у краї постійно збільшувалась кількість псевдогеральдичних казусів, зроблених народними обранцями і чиновниками. Основу цьому явищу заклав сам П. Федака у 1990 р. у статті “Прапор Русі синьо-жовтий”: “Синя й золота барви здавна домінують і на гербах нашого краю. Звичайно зустрічалися на гербах і інші барви, зокрема, червона, срібна, зелена, але повторюємо, домінували синя й золота”⁵.

Саме з подання депутата П. Федаки Ужгородська міськрада 14 червня 1990 р. затвердила синьо-золотий герб. Підставою для цього стала міська печатка 1635 р., яка, правда, мала ще зображення основи тинктурою зеленого кольору⁶.

Подібним підходом до вирішення питань геральдичної семіотики відзначилися і рішення інших місцевих рад, які, керуючись статтею 22 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”⁷, почали створювати нову символіку своїх територіальних громад.

Так селище Перечин після вивчення й узагальнення громадської думки, консультацій з фахівцями історичного факультету УжДУ та коледжу прикладного мистецтва ім. Ерделі приймає таку символіку своєї територіальної громади: **Герб**: в глибині щита голубим кольором зазначене злиття річок Уж та Тур’ї. На передньому плані зеленого тла (що символізує ліси) зображене стилізоване дерево бука – основної породи місцевих лісів, три верхні листки якого нагадують тризуб, а два нижні символізують перетин Тур’янської та Ужанської доріг в селищі. В переплетінні коріння зазначений рік першої згадки Перечина – “1399”. Гілля і пагони дерева формою нагадують гористу місцевість, а букова крона “утримує” Перечин

(написи і обрамлення геральдичного щита виконані в національних кольорах); **Прапор**: за основу прапора селища взяті блакитний, зелений і жовтий кольори, які символізують нерозривну єдність з Україною; їх доповнює орнамент білого, червоного, синього і чорного кольорів. Ці кольори були притаманні прапорам держав, які в минулі століття володіли Закарпаттям; вони також характерні для перечинських вишивок⁸.

У Виноградіві місцева влада вважає міським герб комітату Угоча – адміністративного утворення Угорського королівства до 1918 р., який належав роду Перені⁹.

В Хусті депутати відмовилися від герба XVII ст. із зображенням у синьому полі перехрещених срібних стріл і прийняли герб, який був у міста після 1766 р. і містив у червоному полі хустську фортецю, додавши до цього герба символи хвиль річки Тиси та квітку нарциса¹⁰.

В Мукачеві з подання начальника управління культури В. Цигака герб міста 1902 р. (який зображає легенду про святого Мартина) у 1998 р. скасовується. Замість нього приймається герб у “властивих синьо-жовтих барвах” із зображенням старої печатки з постаттю християнського священика¹¹.

Подібне кольорове вирішення забарвлення присутнє і в гербі Берегова, де переважає угорське населення: у синьому полі щита стоїть золотий лев, а зелена основа символізує угорський етнос міста¹².

Ці приклади демонструють хибний шлях розвитку сучасної української геральдики, який характеризується елементами тоталітарності, провінційності, хуторянства і безграмотності з точки зору європейської геральдики. Лише централізована Державна геральдична служба, у якій працюватимуть фахівці-геральдисти, здатна навести лад у хаосі представницько-культурного обличчя міст і регіонів України.

1. *Федака П.* З символіки нашого краю // Закарпатська правда. – 1990, 29 трав.; Пам’ять рідної землі. – Ужгород, 1996. – С.156.

2. *Штернберг Я.* Регіональні герби краю // Новини Закарпаття. – 1991, 2 лют. – № 22–23; 9 лют. – № 27–2; 16 лют. – № 32–33; 23 лют. – № 37–38; 2 бер. – № 42–43; 16 бер. – № 51–52; 23 бер. – № 56–57; 30 бер. – № 61–62; 6 квіт. – № 66–67.; 13 квіт. – № 70–71; 20 квіт. – № 75–76; 27 квіт. – № 80–81; 18 трав. – № 92–93; 25 трав. – № 97–98; 8 черв. – № 107–108.

3. Рішення Закарпатської обласної ради народних депутатів від 18 грудня 1990 р. // Новини Закарпаття. – 1991, 1 січня.
4. Закон Української РСР “Про місцеві Ради народних депутатів УРСР і місцеве самоврядування” від 7 грудня 1990 р. – Ст. 4, 61.
5. *Федака П.* Прапор Русі синьо-жовтий... // Закарпатська правда. – 1990, 12 груд.; Пам’ять рідної землі. – Ужгород, 1996. – С. 173.
6. *Федака П.* Печатка і герб міста Ужгорода // Знак: Вісник УГТ. – Львів, 1995. – № 10. – С. 6–7.
7. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. – Ст. 19, 22, 23.
8. *Ганич Й., Кул Ю., Шейко Ю.* Перечин. – Перечин, 1999. – С. 10.
9. Новини Виноградівщини. – 1997, 2 січ. – № 5.
10. Вісник Хустщини. – 1999, 1 лип. – № 50.
11. Старий Замок. – 1998, 20 серп. – № 52–53.
12. *Зубанич Л.* А фахівців серед них не було... // Вісник Берегівщини. – 2000, 29 черв. – № 53.

Olexiy Flipov

ANTIHERALDRY OF TRANSCARPATHIANS.

The author analyzes emblems of Transcarpathians cities and points out essential mistakes made when working up modern arms.